

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

תוכן

- א. חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד 1
- ב. מועדים אחרים כיוצא באלו הואב והארי והדוב והברדלס והנמר והנחש.....2
- ג. ולא לרבוי' ... לא שנו אלא פכין גדולים אבל פכין קטנים אורחיה הוא ... איכא דאמרי ... אפילו פכין קטנים נמי לאו אורחיה הוא.....2
- ד. שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש והני מילי דלא כרע במודים.....3
- ה. ארי ברה"ר דרס ואכל פטור כיון דאורחיה למידרס ... דהוה ליה שן ברשות הרבים ופטור טרף לאו אורחיה הוא.....4
- ו. חיה שנכנסה לחצר הניזק טרפה בחמה ואכלה בשר משלם נזק שלם.....4
- ז. מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה ... במעולה שבנכסיו.....5
- ח. אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר.....5
- ט. שהושיבו ישיבה על קברו.....6

דף טז.

א. חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל

מועדין מתחילתן וזהו שור המועד

כבר התבאר לעיל דף טו: שחמשה מעשים¹ תמים יש בבהמה, ואם הועדה לאחד מהם, נעשית מועדת לאותו מעשה. ואלו הם הבהמה אינה מועדת מתחלתה לא ליגח בקרניה, ולא ליגוף כלומר לרחוף בגופה, ולא לנשוך, ולא לרבוי' על הכלים גדולים, ולא לבעוט, ואם הועדה לאחד מהם, שהתרו בבעליה לשומרה אחר שעשתה כן ג' פעמים הרי זו מועדת לו².

¹ שו"ע ונו"כ חו"מ שפט ו

² עיין חידושי רשב"א בבבא קמא דף ב' ע"ב דכתב ומסתברא דמועדת לנגיחה אינה מועדת לנשיכה. ולכאורה קשיא הא מבואר סימן ש"ץ סעי' י"ב אם הוא תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אם כן אם הוא מועד לנגיחה אמאי אינו מועד לנשיכה ואינו משלם רק חצי נזק הא הוי תחלתו בפשיעה אם לא שמר השור דדלמא יגח דהא מועד הוא לנגיחה. ואם כן אף דלא נגח רק נשך והוי סופו באונס מכל מקום אמאי אינו חייב רק חצי נזק ולא נזק שלם הא תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא. וצריך לומר כמו שכתוב בתוספות בבבא קמא דף כ"ב

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

ב. מועדים אחרים כיוצא באלו הזאב והארי והדוב והברדלס והנמר והנחש

עוד התבאר שם שאמרו חז"ל שהזאב, והארי והדוב, והנמר והברדלס, מטבעם דרכם להזיק³, ואף על פי שהם בני תרבות וגדלים עם בני אדם, לא נשתנה טבעם, והרי הם מועדים מתחלתם, ולכן אם הזיקו אף בדרכים שבבהמה הם בדין קרן, בחיות אלה הם בדין רגל, ופטורים ברשות הרבים⁴, וכן הנחש מועד לכל מיני הזיק⁵, ויש אומרים⁶ שאף בחיות אלה אינם מועדים אלא במה שדרכם בכך.

ג. ולא לרבוץ ... לא שנו אלא פכין גדולים אבל פכין קטנים אורחיה הוא ... איכא דאמרי ... אפילו פכין קטנים נמי לאו אורחיה הוא

ע"א ד"ה דאפיך מיפך דכתבו דלא אמרינן תחלתו בפשיעה וסופו באונס לחייבו נזק שלם, דהא אפילו פשיעה גמורה לא חייבו רחמנא קרן לשלם רק חצי נזק ע"ש. אם כן אף כוונת הרשב"א הנ"ל כן, אם הוא מועד לנגיחה אינו מועד לנשיכה, ואם נשך אינו משלם רק חצי נזק. ואף דתחלתו בפשיעה הוא דאולי יגח השור, מכל מקום אם נשך אינו משלם רק חצי נזק, דהא אפילו אם היא פשיעה גמורה אינו משלם רק חצי נזק אם נשך, וכמו שכתבו תוספות הנ"ל גבי קרן. שברי משפט שם

³ שו"ע ונו"כ שם ח

⁴ והסביר בערוה"ש בשם היש"ש דאע"פ שמסברא יש לחלק דדוקא ברנל דשור או שאר בהמה שאינם מזיקים, ויש להם רשות להלך ברה"ר, לכן פטורים, אבל באלו למה יפטרו ברה"ר, ותירץ דמ"מ כיון דהוי כי אורחיהו דינם כרגל לכל דיניהם, ולכאורה אפשר לפרש דהכא איירי בבני תרבות שבדרך כלל אינם מזיקים, וממילא יש להם רשות להלך ברה"ר, אלא שקבעו חז"ל שאין תרבותם מועלת לבטל טבעם לגמרי, ומיד כשמזיקים הרי חזרו לטבעם הראשון וממילא דינם כרגל, ואה"נ אם אינם בני תרבות אין להם רשות להלך ברה"ר, ואפשר שאם הזיקו חייב הבעלים, אלא שאין דרך חיות שאינם בני תרבות להלך ברה"ר, ואין דרך שיהא להם בעלים לחייבם לשלם. וברשב"ם ב"ב דף צג ע"א משמע שנמל האוחר דרכו להזיק בשעת מעשה, ולפי"ז נראה שהוא בכלל רגל.

⁵ בשו"ע כתב לשון הרמב"ם שנקט גבי נחש שנשך, ולכאורה משמע דוקא בנשיכה, אבל הרמ"א כתב גבי נחש שהוא מועד לכל מיני הזיק.

⁶ רמ"א שם, כגון ארי דרכו כשרוצה לאכול טרפו, דורס ואוכלו כשהוא עדיין חי, וכשהוא רוגז טורף וממית וקורע לחתיכות ומניחו, ולכן אם קרע לחתיכות ואכלו, ה"ז משונה ודינו כקרן, ושאר חיות דרכם כזאב, עי' סמ"ע סק"ז. ועי' תרומת הכרי.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

כבר התבאר שיש אומרים⁷ שלמרות ששור שרבץ על כלים ושיברם הרי זה משונה ודינו כקרן אם רבץ כלים קטנים ושיברם הרי הוא בכלל מועד מתחלתו ויש לו כל דיני רגל. ויש חולקים⁸.

ד. שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש והני מילי דלא כרע במודים

המתפלל צריך⁹ שיכרע במקום שתיקנו לכרוע¹⁰, עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה. כלומר יכרע באופן שמחמת הכריעה בולטים הקשרים של החוליות¹¹, ולא יכרע באמצע מותניו, וראשו ישאר זקוף, אלא יכוף גם את ראשו כאגמון, וכמו שהתבאר במסכת ברכות דף יב: ולא ישחך כל כך עד שיהיה פיו כנגד חגור של מכנסים, שנראה כיוהרא¹².

ומובא גמרא כי מי שלא כרע במודים, נעשה שדרו נחש לאחר שבע שנים¹³. וכתב הטור שהוא עונש מדה כנגד מדה, שהיה לו לכרוע ולזקוף כנחש, והוא לא עשה כן, לכן נעשה שדרתו נחש¹⁴. יש שכתב¹⁵, כי העונש הוא למי שאינו רגיל לכרוע, ולא למי שלא כרע פעם אחת. והטעם שהחמירו בברכה זו יותר משאר ברכות שצריך לכרוע בהם, הוא משום שדרך מי שמודה לחבירו ששוחה בהכנעה, ולכן תיקנו לכרוע בברכת ההודאה, ומי שאינו עושה כן ואינו כורע נראה ככופר בטובה שקיבל¹⁶.

⁷ דעת הרמב"ם בשו"ע שם ז' ופשוט שאם עשה להנאתו הוי שן.

⁸ טור ס"ז בשם הרי"ף ואביו הרא"ש. ועיין בבאר הגולה ובביאור הגר"א שם בביאור מחלוקתם

⁹ שו"ע ונו"כ או"ח קיג ד'

¹⁰ וה"ה בכריעה שעושה אחר שסיים תפלתו. ביאור הלכה שם. ובברכות דף לד. התבארו המקומות שתיקנו לכרוע.

¹¹ מ"ב שם י'

¹² מ"ב שם יא'

¹³ ועיין בתורת חיים בסוגיא כאן שכתב שהטעם שדוקא השדרה נעשה נחש, משום שאמרו (שו"ע סעיף ד') שצריך לשחות עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה. ועיין שם הטעם למה דוקא לאחר שבע שנים.

¹⁴ שהרי הכריעה באה להורות שעפר אתה ואל עפר תשוב, ואם לא עשה כן שדרו יהיה לנחש ההולך על גחונו ומאכלו מהעפר. וכתבו שם התוס' בשם יש מפרשים, מאן דלא כרע במודים אינו חי לעתיד. אך התוס' דחו סברא זו. כיעו"ש. וכתבו האחרונים שכן הוא בהדיא בזה"ק (פרשת שלח לך). ע"ש.

¹⁵ הגר"ח קנייבסקי הו"ד בדעת נוטה תשובה רז.

¹⁶ תורת חיים שם

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

זקן או חולה¹⁷ שאינו יכול להשתחוות עד שיתפקקו החוליות שבשדרה, כיון שהרכין ראשו דיו, מאחר שניכר שהוא חפץ לכרוע אלא שמצער את עצמו.

דף טז:

ה. ארי ברה"ר דרס ואכל פטור כיון דאורחיה למידרס... דהוה ליה שן ברשות הרבים ופטור טרף לאו אורחיה הוא

י"א שמה שהתבאר שהזאב, והארי והדוב, והנמר והברדלס¹⁸, הרי הם מועדים מתחלתם, ופטורים ברשות הרבים¹⁹, זה אינו אלא במה שדרכם בכך כלומר ארי לדרוס ברגלו ולאוכלה כשהיא חיה עדיין, או טורפה ברוגז לשני חתיכות ומניחה ואינה אוכלה, וזאב לטרוף ולהמית ולאוכלה מיד, אך להיפך לא.

ולפיכך ארי שטרף והמית ואכלה מיד, או זאב ושאר חיות שדרס ברגלו ואכלה כשהיא חיה, שאין דרכם בכך הרי זה קרן. ובתם חייב חצי נזק ומועד נזק שלם. וחייב ברשות הרבים²⁰. אולם הנחש מועד לכל מיני היזק²¹

ו. חיה שנכנסה לחצר הניזק טרפה בהמה ואכלה בשר משלם נזק שלם

¹⁷ שו"ע ונו"כ שם ה

¹⁸ שו"ע ונו"כ שם ה

¹⁹ והסביר בערוה"ש בשם היש"ש דאע"פ שמסברא יש לחלק דדוקא ברגל דשור או שאר בהמה שאינם מזיקים, ויש להם רשות להלך ברה"ר, לכן פטורים, אבל באלו למה יפטרו ברה"ר, ותירץ דמ"מ כיון דהוי כי אורחיהו דינם כרגל לכל דיניהם, ולכאורה אפשר לפרש דהכא איירי בבני תרבות שבדרך כלל אינם מזיקים, וממילא יש להם רשות להלך ברה"ר, אלא שקבעו חז"ל שאין תרבותם מועלת לבטל טבעם לגמרי, ומיד כשמזיקים הרי חזרו לטבעם הראשון וממילא דינם כרגל, ואה"נ אם אינם בני תרבות אין להם רשות להלך ברה"ר, ואפשר שאם הזיקו חייב הבעלים, אלא שאין דרך חיות שאינם בני תרבות להלך ברה"ר, ואין דרך שיחא להם בעלים לחייבם לשלם. וברשב"ם ב"ב דף צג ע"א משמע שגמל האוחר דרכו להזיק בשעת מעשה, ולפי"ז נראה שהוא בכלל רגל.

²⁰ רמ"א שם, כגון ארי דרכו כשרוצה לאכול טרפו, דורס ואוכלו כשהוא עדיין חי, וכשהוא רוגז טורף וממית וקורע לחתיכות ומניחו, ולכן אם קרע לחתיכות ואכלו, ה"ז משונה ודינו כקרן, ושאר חיות דרכם כזאב, עי' סמ"ע סק"ז. ועי' תרומת הכרי.

²¹ בשו"ע כתב לשון הרמב"ם שנקט גבי נחש שנשך, ולכאורה משמע דוקא בנשיכה, אבל הרמ"א כתב גבי נחש שהוא מועד לכל מיני היזק.

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

חיה שטרפה בהמה²², ואכלתה או שאכלה בשר חי, אורחה היא ומשלם נזק שלם, ברשות היחיד, וברשות הרבים פטורה משלמת מה שנהנית כדין שן. ובאריה כבר התבאר שי"א²³ שאם טרף ואכל מיד דינו כקרן.

ז. מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה ... במעולה שבנכסיו

הקרן שהוא משונה בתחלתו נקרא תם ואינו משלם חצי נזק אלא מגופו²⁴, כלומר ממה שהוא שוה ואינו משלם מכיסו יותר משהוא שור המזיק, ולכן שור שוה מנה (מאה זוז) שנגח לשור שוה עשרים והמיתו, והנבילה שוה ד' (ונמצא שהנזק הוא 16 זוז), חייב לשלם ח'.

שור שוה עשרים שנגח לשור שוה מאתיים והנבילה שוה מאה, ונמצא הנזק מאה, אין בעל שור המזיק משלם כל חצי הנזק, שאומר לו הרי השור שהזיק לפניך קחהו ולך, ואפילו אינו שוה אלא זוז²⁵.

פרה מעוברת שנגחה גובה חצי נזק ממנה ומולדה, מפני שהיא כגופה, ואפילו אין הפרה קיימת גובה כל חצי הנזק מהולד, אבל תרנגולת שהזיקה אינו גובה מביצתה, שאינה כגופה אלא מובדלת ומופרשת²⁶.

ואם הרגיל בשניו ג' פעמים נעשה מועד ומשלם נזק שלם מן העלייה. כלומר מכיסו של בעלים וממיטב כשאר נזיקין אפילו אין שור המזיק שוה כל כך.

וכבר התבאר אין השור נעשה מועד בנזקי קרן אלא כשהעידו בו לפני ב"ד סמוכים שבא"י, ולכן אין דין שור המועד נוהג בזממנו²⁷.

ח. אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר

²² שו"ע ונו"כ שצא ו

²³ סמ"ע שם ו

²⁴ שו"ע ונו"כ שפט ג

²⁵ שו"ע שם ד, ועי' סימן תד סעיף ב בדין השביח מזיק לאחר נגיחה

²⁶ שו"ע שצט א, עי' תרומת הכרי וערך ש"י

²⁷ טור סימן שפט, ובשו"ע לא הזכיר רק מקצת דיני שור המועד, ויש בזה הרבה פרטים והאריך בהם בערוה"ש

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

לעולם יתפלל אדם שיבואו אליו עניים הגונים²⁸, שכשהוא נותן לפריצים ומקיים מורדין בהקב"ה בעולם, נחשב לו עון²⁹.

ועני המבקש צדקה, בודקין אחריו אם הוא רמאי, אלא אם אמר שרעב הוא שנותנים לו מיד³⁰. והנותן³¹ שאינו יודע במטמוניות של חבירו רשאי ליתן צדקה ומעשר לכל מי שפושט יד ליטול אפילו כשהוא יודע שנותנים לו בתורת צדקה או מעשר. ועל זה אמרו חכמינו ז"ל בואו ונחזיק טובה לרמאין.

והמקבל צריך³² להיות איש כשר, אבל אם הוא עבריין, דהיינו שרגיל לעבור אפילו רק על מצוה אחת דאורייתא במזיד לתיאבון ולא עשה תשובה, אין מצווים להחיותו ולא להלוותו, אכן אין איסור בדבר³³. וצריך עיון גדול אם רשאי ליתן לאיש כזה מן המעשר, דמה שכתבו הפוסקים שאין איסור בדבר לא קאי רק על הצדקה. לכן כל בעל נפש יחוש לעצמו שאם רוצה ליתן יתן לו מכיסו. ומי שרגיל לעבור על מצות עשה אחת מדאורייתא להכעיס, דשביק היתרא ואכל איסורא, לזה אסור ליתן לו כלל.

ט. שהושיבו ישיבה על קברו

כבר התבאר במסכת ברכות דף ג: שאין אומרים³⁴ בפני המת אלא דבריו של מת, כגון צורכי קבורה, הספד, צידוק הדין, ותוכחות, וכיוצא באלו. אבל שאר כל דבר של דברי תורה, ואפילו קריאת שמע או תפילה, אסור אפילו מחוץ לארבע אמות (2.3 מטר). שהרי הוא כלועג לרש כיון שהוא אינו יכול לדבר תורה. ועוד שנראה כמתיאשים מלטפל בו.

²⁸ וכתב בספר חסידים סא כתיב בקהלת (ד' ו') טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח. נחת רוח ליוצרים כי טוב מלא כף כשאדם נותן ליראי שמים עניים שירדו מנכסיהם ממלא חפנים לעניים שאינם מהוגנים אשר בהם עמל ורעות רוח ולא עוד אלא שנחשב לו לעון כשהוא נותן לפריצים ונותן להם אתנני זנות ומקיים מורדין בהקב"ה בעולם. לפיכך יתפלל אדם להקב"ה לעולם שיזמין לו בני אדם מהוגנים.

²⁹ ברבנו יונה (אבות פ"א מ"ב) כתב: "ומענין גמילות חסדים הוא להשגיח לעניים ולבחור בין טוב לרע ולהקדים הצנוע וירא שמים על אחרים שאינם כמותו, וכמו שאמר ירמיה ע"ה 'ויהי מוכשלים לפניך', אפילו בשעה שיעשו צדקה, הכשילים בבני אדם שאינם מהוגנים". וראה בנמו"י שכתב, כי זה שאינו מקבל שכר, היינו דוקא במי שיודע בו שאינו הגון, אבל אם אינו יודע ואפשר שהוא הגון, יש לו שכר, שהרי לשם מצווה מכוון

³⁰ שו"ע ונו"כ יו"ד רנא י

³¹ יוסף אומץ חלק ב פרק הצדקה והמעשר

³² יוסף אומץ שם

³³ אסרו חכמינו ז"ל ליתן פת למי שמסופק לו אם נטל ידיו, ובכלל זה יש הנותנים פת לאותן הנערים המנוערים מכל טוב הצועקים הב הב לפני הפתחים, שרובם ככולם אוכלים בלא טיבול ובלא ברכה ובלא קידוש. ואם חסו עיניו על הנער ההוא ידקדק שיתן לו פיתו בביתו אחר נטילתו ואחר הקידוש ששמע, ואז יהיה שכרו יותר גדול במה שמביאו לעולם הבא ממה שמביאו לעולם הזה. שם

³⁴ שו"ע יו"ד שד"מ ט"ז י"ז חכמ"א סי' קנה ערוה"ש יו"ד שד"מ ג

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

אולם להושיב ישיבה על קברו לכבוד המת³⁵ אפילו דברי תורה, ולא רק דרשות אלא ללמוד כשניכר שהוא לכבוד המת כגון לימוד משניות ברבים³⁶ אפילו תוך ארבע אמות מותר³⁷.

ולכן נהגו לדרוש באגדות ופסוקים ואפילו תוך ארבע אמות, ויוצא מענין לענין עד שמגיע לספר שבחו של מת, ומעשה תורתו, ומדות טובות שהיו בו. שכל מה שעושה לכבוד המת נחשב דברים של מת. אך יש להזהר שלא להיות כאותם שמכוונים להראות מעלתם בדרוש שעל המת, מה שאינו לכבודו. ולא שפיר קעבדי.

בתפילות³⁸ שעל קברי הצדיקים, שהוא כדי להעלות תפלותינו לפני כסא הכבוד אשר הצדיק הקבור יעלים³⁹, וא"כ הרי זה לכבוד המת שבכח קדושתם ישחרו בעדנו להעלות

³⁵ שהושיבו ישיבה על קברו. ואין כאן איסור משום דאסור לדבר דברי תורה בתוך ארבע אמות של מת משום לועג לרש, (ברכות ג' ב') היינו שלא לב' המת אבל זה לב' המת הוא, ולא הוי לועג לרש. והתוספות מפרשים רחוק מן הקבר כמו ד' אמות. חדושי אנדרט [ספרי המהר"ל] מסכת בבא קמא דף טז עמוד ב

³⁶ בחכמת שלמה יו"ד שם דייק מלשון השו"ע "מותר לומר פסוקים ודרשה לכבוד המת בתוך ארבע אמות או בבית הקברות". הנה מלשון זה משמע דוקא לדרוש שפיר דמי, אבל ללמוד בבית המת אצל המת אסור. אבל בש"ס סוף פרק קמא דבבא קמא (טז, ב) במה דקאמר שם שהושיבו ישיבה על קברו, משמע דאף ללמוד מותר אם מכוונין לכבודו. אך עיין שם בתוספות [ד"ה שהושיבו] ושיטה מקובצת כמה חלוקי דינין, לחד דעה דוקא בתלמיד חכם שהרבי"ן תורה בחייו מותר ולא באחר, ולחד דעה מוכח שם בשיטה מקובצת דיש חילוק בין רבים הלומדים שם ליחידים, דרבים ניכר שהוא לכבודו אבל ביחידים אינו ניכר, יע"ש. והנה מדעה זו נצמח מנהגינו שלומדים משניות אצל המת קודם קבורה. ולכך נראה דוקא אם רבים לומדים דניכר דהוי לכבודו, אבל כל דלא הוי רבים הניכרין שהוא לכבודו אסור. ועי"ש כמה חלוקי דינים בזה, ואתי שפיר ודו"ק.

³⁷ וכבר כתב הנימוקי יוסף כאן ואף על גב דתניא (ברכות יח א) לא יהלך אדם בבית הקברות וס"ת בזרועו ויקרא בו ויתפלל משום לועג לרש, התם מיירי דעביד לנפשיה כאדם הקורא בתורה, אבל היכא דעביד ליקרא דשכבא, כגון בני ישיבה שלומדים לכבוד רבם ולמנוחתו, ליכא משום לועג לרש. הרמ"ה ז"ל. עכ"ל. וכ"כ רבינו יוסף הלוי בן מינאש בתשובה (סי' מז) וז"ל: ושאלת הא דאמרינן (ברכות ג ב) אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת, ואוקימנא בדברי תורה, וקשיא לך הא דאמרינן וכבוד עשו לו במותו, שהושיבו ישיבה על קברו. הכין חזינא דההוא דהושיבו ישיבה על קברו מיירי בחכם שהיתה לו ישיבה בחייו, ובני ישיבתו מתכוונים עתה לכבודו ולישב לפניו בדרך שהיו יושבים לפניו בחייו, ולומר שמועות מפיו בדברי תורה שלמדו ממנו, שכיון שידוע שכבוד גדול יש לו בכך אין בזה משום לועג לרש, וההיא דברכות (ג ב) מיירי שאותם העוסקים בדברי תורה בפניו אינם מתכוונים לכבוד הנפטר אלא לעסוק בד"ת להנאת עצמם וכו'. ע"ש. וכ"כ מרן הב"י (סי' שדמ). וגם מרן החיד"א בשו"י ברכה (סי' שדמ סק"ז) העד העיד בנו כי הן עוד היום המנהג ברוב תפוצות ישראל לדרוש בדברי תורה בפני המת ועל הקבר, וללמוד לכבודו ולמנוחתו. וסומכים ע"ד הרמ"ה הנ"ל. וע"ע בשו"ת זקן אהרן מה"ת (סי' פה). ע"ש. ולכן מה שאומרים דברי תורה ומוסר לפני הצבור שנאספים ובאים לכבוד הנפטר ולכבוד האבלים, שפיר דמי, שאם לא עכשיו אימתי. ואף על פי שהאבל שומע דברי תורה, כיון שיש בזה זיכוי הרבים לא חששו לכך, וכמו שפסק בש"ע (סי' שפד ס"ד), שאע"פ שאין האבל לומד עם אחרים אפילו בהלכות אבלות, מ"מ הם יושבים ונושאים ונותנים לפניו בהלכות אבלות, ואם טעו משיבם בשפה רפה. ואם רבים צריכים לו מותר, אפילו בהלכות אחרות. ע"ש. וע' בחידושי הרש"ש (מ"ק כג א), ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ד (חיו"ד סי' כט). וח"י – יורה יו"ד סי' נח

³⁸ שו"ת מנחת אלעזר ח"ג סי' נג.

³⁹ עיין ברמ"א סימן תקפא (סעיף ד) שכתב שיש מקומות שנוהגים בער"ה לילך על הקברות ולהרבות שם בתחנונים, ובמשנ"ב שם (סקב"ז) כתב דבית הקברות הוא מקום מנוחת הצדיקים, והתפילה מתקבלת שם יותר.

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

את תפילתינו. וכ"כ בשו"ת זקן אהרן⁴⁰ שכל דבר שעושים לכבודו ולזכותו של המת, לא שייך בו לועג לרש, כיון שכל האיסור הוא משום שמבוזהו, וכאן אדרבה הוא מכבדהו. ולכן כשמתפלל על קברו ומחשיב מקום קבורתו למקום קדוש להתפלל שם, הרי זהו כבודו⁴¹.

מותר לומר תהלים בבית שהמת בו להצילו מרוחות רעות, אבל לא יאמרו קדיש וברכו או שאר דברי תורה.

מילי דעלמא כלומר דברים שאינם כבודו של מת, ואינם דברי תורה יש אומרים שאפילו תוך ארבע אמות מותר. ויש אומרים שתוך ארבע אמות אסור, וכך נוהגים. וכל אותו בית שהמת מונח בתוכו חשוב כארבע אמות.

אך ודאי שאין לנהוג קלות ראש לפני המת, כגון שחוק, התול ושיחות בטלות. ואפילו בבית הקברות שהמתים גנוזים ומכוסים מהעין אסור לנהוג קלות ראש, מפני כבוד המתים.

וכן אין לאכול לשתות או לעשן, בקרבת המת. אך במקום בו אין אפשרות אחרת, מקילים שיפנה את גבו למת, ויאכל. אך בכל מקרה צריך לרחיק ארבע אמות כדי לברך.

המשמר את המת וצמא למים מותר לשתות בקרבת המת, אך יש להרחיק ד' אמות כדי שיוכל לברך.

אין להתפלל שחרית מנחה וערבית בבית קברות, וגם לא בקברות צדיקים, כגון מרן הבית יוסף וקבר האר"י ז"ל, וכדומה. ומה שאנו מתפללין בקבר הרשב"י ובמערות המכפלה הוא מפני שהקבר עצמו עמוק הרבה, ואינו בסמוך למצבה הנראית. וראוי לפרסם כי לימוד תורה עדיף על נסיעה לקברות צדיקים, שאין לך דבר גדול מלימוד תורה.

וכאן המקום להבהיר, שאין ללכת לקברות צדיקים על חשבון לימוד תורה, וכבר כתב האדמו"ר מצאנו זצ"ל, כי בדורות הקודמים לא היו הולכים על קברות צדיקים, ורק בדור האחרון נתפשט מנהג זה על ידי אותם שאינם מתמידים בלימודם. וברור שאין לבטל תורה לשם נסיעה לקברות צדיקים. וכן דעתו של מרן הגר"ע יוסף זצ"ל שאין ללכת לקברות צדיקים על חשבון לימוד תורה. [והוא עצמו עד היותו בגיל ארבעים ושתים לא ראה מעולם את מירון]⁴²

⁴⁰ חלק ב סי' פה.

⁴¹ וסיים שמנהג פשוט בכל תפוצות ישראל לדרוש וללמוד בפני המת ועל קברו לכבודו ושלומו מנוחתו, וכמה תפילות נתיסדו להתפלל על קברי צדיקים. ועיין עוד בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י סי' י, וחלק יט סי' ג) מה שכתב בענין זה.

⁴² ילקוט יוסף השכמת הבוקר סימן ד' – דיני נטילת ידים שחרית

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

יש מתירים לומר קדיש ודברי תורה סמוך לקבר, משום שנהגו להעמיק את הקבר יותר מי' טפחים, והוא טמון ומכוסה⁴³. אך על פי הסוד אין בכך הבדל אם העמיקו את הקבר י' טפחים⁴⁴.

⁴³ הנצי"ב בהעמק שאלה על השאלות (פר' חיי שרה שאלתא יד),
⁴⁴ בקובץ מקבציאל (גליון ט' עמוד לט)